

Azok a túl hosszú 60-as évek...

Félárnyékban – Bocz Gyula, Cerovszki Iván, Csutoros Sándor, Dombay Győző, Lisziák Elek, Ócsai Károly, Szeift Béla kiállítása

LÓSKA LAJOS

Műcsarnok, 2017. XII. 6. – 2018. I. 28.

Ísmét divat lett a múlt század hetedik évtizedének művészetével foglalkozni. Talán azért is, mert már az 1991-es Magyar Nemzeti Galériában megrendezett *Hatvanas évek*-kiállítás kritikáiból kiderült, hogy az némileg egyoldalú képet festett a korszakról: sem a hivatalos művészet, sem a Vásárhelyi Iskola, sem az ebben az időszakban csúcson lévő magyar grafika képviselői nem kerültek bele a válogatásba, maradtak tehát jócskán feldolgozásra váró területek. A tavalyi esztendő végén azután újból porondra került a legendás évtized. Az MNG-ben látható *Keretek között* című tárlat – az 1991-es bemutató hiányosságait részben korrigálva – az etap hivatalos, félhivatalos művészetét tárja a látogatók elé, felvonultatja (elég röviden) a Vásárhelyi Iskola képviselőit, nagyobb figyelmet szentel az időszak grafikájának, utal az avantgárd törekvésekre (Csernus, Lakner stb.), sőt a korszak tárgykultúrája is megjelenik.

DOMBAY Győző:

Kedves úrlény,
1985 körül, farost, kollázs

Ezzel párhuzamosan a Műcsarnokban *Egy/Kor* megnevezéssel az időszak kevésbé méltatott, külön utakon járó alkotóinak – Gadányi Jenő, Blaskó János, Karátson Gábor, Jakobovits Miklós – műveivel ismerkedhetnek az érdeklődők. E sok újat is hozó válogatásban viszont sok a szubjektív elem. Értékdeficitet eredményez például, hogy Gadányi progresszív festészete és Blaskó fáradt félabsztraktja együtt, sőt egymás mellett szerepel. Arról nem is beszélve, hogy több ilyen anyagot is össze lehetne állítani.

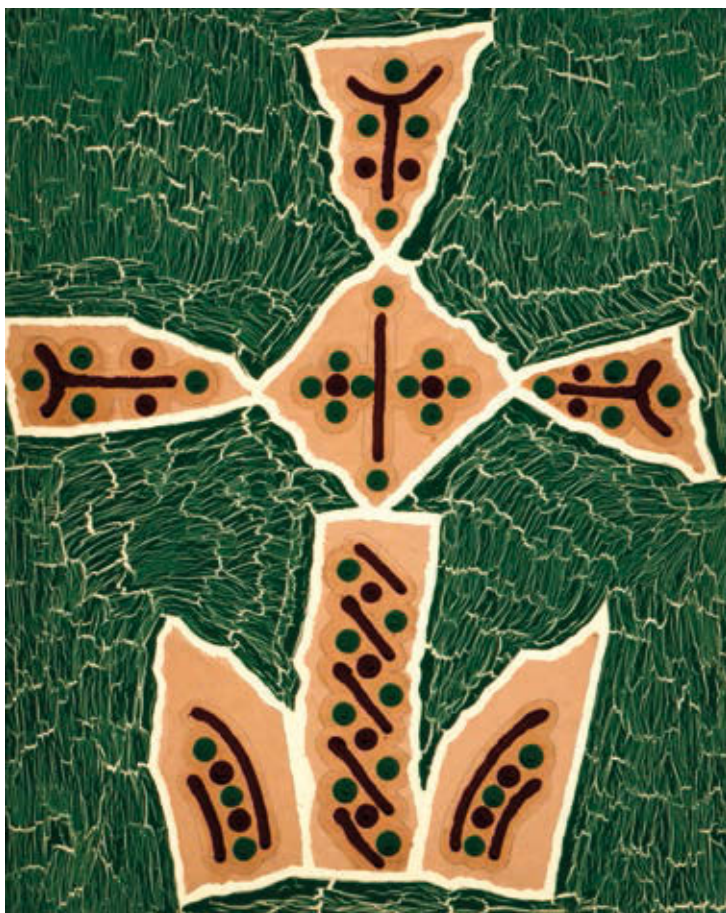

foto: Berényi Zsuzsa

Íme, az én verzióm: Czumpf Imre, Vaszkó Erzsébet, Hortobágyi Endre, Molnár László. Ráadásul a felsorolt művészek tematikája és szemléletmódja még rokon is, ugyanis valamennyien a látványból, a tájból absztrahált nonfiguratív művészetet művelték és művelik.

De térjünk vissza a „hosszú” 60-as éveket megidéző *Félárnyékban* című tárlathoz (kurátor Szemadám György). Azzal kezdeném, hogy írásom címe célzatosan utal Mezei Ottó munkásságára, a tanulmányait összegyűjtő kötet¹ (szerkesztette András Gábor és Pataki Gábor)

Foto: Berényi Zsuzsa

Foto: Berényi Zsuzsa

egyik fejezetére, mivel a korszakot és a mellőzött-elfeledett művészek legtöbbjét Mezei az elsők között méltatta. Sajnos, tevékenységéről még csak említést sem tesznek a mostani katalógus írásai. Ráadásul erről a periódusról először ő rendezett 1983-ban Szegeden *Új művészetért – Avantgarde törekvések 1960–1975* címmel monstre tárlatot.

E rövid kitérő után vegyük sorra a „félárnyékba” került művészeket, akiknek életpályájában nemcsak az a közös, hogy nagy részük elvont szerves formákkal dolgozik, hanem az is, hogy mindegyikük autodidakta.

Bocz Gyula a magyar organikus nonfiguráció egyik meghatározó egyénisége. Lantos Ferencnél tanult. Első egyéni kiállítását 1966-ban rendezte. Néhány figurális kísérlet után (Liszt Ferenc, 1968) kialakította absztrakt formavilágát, amely rokonságot mutat Jean Arp áttört, középen átlukasztott szobraival. Az *Ölelkezők* (1967) még utal a figurákra, a *Virág* (1968) azonban már középen áttört nonfiguratív mű, akárcsak a *Madár* (1970). Az 1968-ban induló Siklósi Szimpóziumon a kezdetektől részt vett. Itt készültek a nagy méretű, jelszerű, szimbolikus szobrai, többek között a *Spirál* (1971–73), amelynek egyre följebb és följebb tekeredő alakja akár az örök visszatérés jelképe is lehet. Az 1980-as évek

második felétől anyagot váltott, és festett, szegekkel kivert, vágott gömbformákból építkező faszobrokat készített (*Ölelés*, 1985). Aztán újból visszatért a köhöz. Zárkózott, ám következetes személyisége miatt nem kereste a kapcsolatot a különböző avantgárd mozgalmakkal, a saját programján dolgozott. A művész-csoportok közül is csak egynek, a Szürenonnak volt a tagja, annak viszont mindhárom kiállításán (1969, 1979, 1996) részt vett. Nem sok hivatalos elismerésben részesült, de közülük kettőről meg kell emlékeznünk. 1971-ben elnyerte a Pécsi Kisplasztikai Biennálé első díját, 1999-ben pedig Munkácsy-díjjal jutalmazták.

A műcsarnokbeli válogatás, a köztéri plasztikái kivételével (melyek közül érdemes lett volna néhánynak legalább a fotóját kiállítani), jól kiemeli a pályája fontosabb csomópontjait. Jelen vannak az organikus, átfűrt plasztikai (*Szerelem*, 1969), az amorf, gömbölyded vagy tojás alakú elemekből összeállítottak (*Él nélkül*, 1988), továbbá a stilizált figurákat (*Terdeplő*, 2001), illetve a spirális formát megidézők (*Csigaszerelem*, 1977; *Liliom*, 1980).

Cerovszki Iván ugyancsak kívülről érkezett a képzőművészeti életbe. A Budapesti Műszaki Egyetemen végzett, majd Litkey György szakkörét látogatta. Tagja volt a No. 1 csoportnak, ott volt a balatonboglári Kápolnatárlaton, de ő is, mint a kiállítottak legtöbbje, a nagy magányosok közé tartozott, élete végéig elszigeteltségben dolgozott.

BOCZ GYULA:
Terdeplő, 2001,
carrarai márvány

**CSUTOROS
SÁNDOR:** *Kapu*,
1982, festett fa

A műcsarnokbeli kollekción korrekciót felsorakoztatja a művésznak a 60-as évek szobrászatától megérintett munkáit. Ezeknek fő motívumai a pálcikavékony, olykor áttört figura, a természetellenesen hosszú, nyújtott nyak és az erre ráültetett, gömbbé-kockává absztrahált fej. Jó példái e szurreális effektusokkal vegyített előadómódnak az *Adám* és az *Éva* (1967 körül), továbbá a vékony, nyújtott testű, gömbfejű *Figura*. Több kompozíciójának egyes részei mozgathatók, ennek ellenére nincs közülük a mobilokhoz. Ilyen típusú a *Barbár trónus* (1974–80), a szúrós, kétágú szigonyokból összerakott, 1967-ben készült *A Halak jegyében* (*Neptun*) vagy a kollekción talán legszurreálisabb plasztikája, a csontkezet formázó, de bizarr kézfejű emberként is értelmezhető *Az utolsó* (1981–83).

Csutoros Sándor első tárlatát Koncz Csaba fotográfussal közösen Petrigalla Pál lakásán rendezte. Szerepelt a Szüenon-kiállításon (1969), továbbá a korszakot bemutató, az MNG-ben rendezett *Hatvanas évek*, valamint az Ernst Múzeum-béli, *A 80-as évek*

képzőművészete című (1994) összefoglaló kiállításokon. Jelenleg a Műcsarnokban találkozhatunk az életmű fontosabb állomásait kijelölő műveivel, így korai figurális plasztikáival (*Anyu gyermekével*, 1967), a 60-as években nővumnak számító lopótökszerű, organikus, nonfiguratív függesztett szobraival (*Függő forma I–III.*, 1967), a pályája csúcspontjának tekinthető, 80-as években született *Ja-Ko-Tánia*-sorozattal (*Cerberus*, 1985), illetve az évtized végén készült drótkonstrukcióival (*Király; Drótszobor 4.*, 1988).

Az említettek közül kétségtelenül Csutoros munkássága a legismertebb, hiszen számos méltatás született róla. Közülük most csak kettőt említek. Az Új Művészetben a Vigadó Galériában (1992) és a Magyar Képzőművészeti Egyetem Barcsay-teremében (2008) megrendezett tárlatáról egy-egy hosszabb írás is közlésre került.

Az ábécé sorrendjét mellőzve a továbbiakban a negyedik kiállító szobrászról, Ócsai Károlyról szólok, aki véleményem szerint kilóg a sorból, mert nem tartozik az organikus nonfiguratív stílusban dolgozók táborába. Ahogy azt a katalógusban is olvashatjuk, számára a geometria és a matematika egzaktja volt a meghatározó. „Geometrikus szobrászat az, mely valami amorf

fotó: Berényi Zsuzsa

**CSUTOROS
SÁNDOR:**
Drótszobor 2.,
1988, drót

dolgot akar mértani formákkal kifejezni, azaz egy élő egy élettelen (kristály-) szerkezetbe beleygőmőszölni. Én éppen az ellenkező irányt képviselem: az élettelen szerkezetet próbálok életteli viselkedésre ösztönözni.”

Ócsai plasztikái inkább racionálisan, mint ösztönösen készültek, akár a félgömbből, hengerből és téglalapokból összerakott *Manőkenjét* (1977) nézzük, akár a vázlatnak tekinthető *Papírtigrisét* (1999), akár az érmeit. Köztéri alkotásai közül viszont kiemelkedik a tabáni 56-os emlékműve.

Az összeállítás grafikus és festő tagjainak oeuvre-je hullámzóbb színvonalú, mint a fentebb tárgyalt szobrászoké. A legmeggyőzőbb talán Szeift Béláé, míg Dombay Győző és Lisziák Elek inkább fontos kismestereknek mondhatók. A 60-as évek Kádár-korszakából való kivonulásuk, illetve a kommunista rendszerrel szembeni passzív ellenállásuk értelmiségi kortünet, pozitív szerepük elsősorban az, hogy elősegítették az időszak erőzőjét, az értékek lassú változását.

Dombay Győző 1967-ben végzett a pécsi tanárképző főiskola rajz szakán. Mesterének Martyn Ferencet tekintette. Tagja volt a No. 1 csoportnak. Munkamódszerének fő jegye, hogy az apró pontokkal, csillagocskákkal, spirálokkal, rombuszokkal telefestett alapra tépett papírlapokból összeállított formákat ragasztott, melyeket azután szintén kidíszített (*Nyúl*, 1980 körül; *A Jupiter holdja*, 1983; *Madár* 1992 körül).

A pécsi Színiakadémiát elvégző és 1961-től rajzoló, festő Lisziák Elek képei tűnnek számomra a legkevésbé meggyőzőeknek. Anyaga mellett, hogy kevés, viszonylag egysíkú is: csupa portré. Pontosabban nem is arcképek, inkább a kompozíció részét képező, festett kertből kinéző groteszk bálványok. Megformálásuk sokfélesége arra enged

következtetni, hogy készítőjük élete végéig kereste, de valójában nem találta meg igazi stílusát (*Apokrif ikon-sorozat*).

Szeift Béla 1963 és 1965 között a Magyar Képzőművészeti Főiskolán tanult Kmetty János, Blaskó János és Sarkantyú Simon növendékeként. 1966-tól állított ki. Kezdetben hatott rá Bene és Gadányi tájfestészete, majd „fűjt” képeket festett. 1969-től talált tárgyakat épített munkáiba, és létrehozta első objektjeit (*In memoriam Kassák*). 1971 nyarán Balatonbogláron szerepelt. 1974-től fekete-ezüst munkáin dolgozott. Meghívást kapott a dunaújvárosi Acélszobrászati Szimpóziumra, ahol elkészítette *Júdás-tányér* (1975) című szobrát. A 80-as évek elejétől képein és applikációin játékosan megformált nyüzsgő vegetáció jelent meg. A műcsarnoki kollektív is elsősorban ezt az organikus világot tárja elénk (*Egzotikus virág*, 1981; *Feketék és fehérek*, 1982), de láthatjuk néhány objektjét (*Szárnyalás*, 2011) is.

Mezei Ottó a következőket írta Cerovszkinak 1984-ben az Óbuda Pincegalériában rendezett kiállításáról: „Egy különös plasztikai képzelet művészi dokumentumai ezek az alkotások, de felidézik a 60-as, 70-es évek fordulójának a légkörét is, azt a változatos és sok esetben eredményes próbálkozásait művészeinknek, mely azokat az éveket jellemezte, és melynek értékei bemutatásra és összegyűjtésre várnak.” Az értékek összegyűjtése és bemutatása azóta lassan ugyan, de elkezdődött, és remélhetőleg több mint harminc esztendő elteltével az egyes életpályák a félárnyékból végre a napfényre kerülnek. Ehhez jelent hathatós hozzájárulást a jelen válogatás.

Jegyzet

- 1 Mezei Ottó: *Magyar, európai, modern*. Válogatott írások, Budapest, 2013.

SZEIFT BÉLA:
Konyhapézn,
2012, farost,
vegyes technika